

■

Betesda-säätiön historia on osa suomalaisen terveydenhuollon muutostarinaa. Yli neljän vuosikymmenen toimintansa aikana säätiö on uudistunut perusteellisesti. Kristillisiin arvoihin vahvasti nojautunut hoitoeetos on vaihtunut tarkkoihin laatuksiteereihin ja uusimpiin hoitotyön menetelmiin.

Arvot elämään kertoo säätiön hoito- ja hoivakotien Jokelan, Kotivallin ja Hopean sekä niiden asukkaiden tarinan.

■

ISBN 978-952-93-3836-8 (nid.)
ISBN 978-952-93-3837-5 (sid.)

■

Arvot elämään

BETESDA-SÄÄTIÖN
HISTORIA

Anne Comment ja Seppo Tamminen

Kuvat ovat Betesda-säätiön kuvakokoelmasta lukuun ottamatta seuraavia kuvia:

Lea Kumpulainen s. 38
Pirjo Launonen s. 14
Taina Pajunen s. 9/1, 16, 18 ja 24
Timo Pellikka s. 30
Helena Tikkanen s. 40
Terttu Ukkonen s. 9/2

Kannen kuva: Betesda-säätiö
Julkaisija: Betesda-säätiö
© Betesda-säätiö

Kirjoittajat: Anne Comment & Seppo Tamminen, Oy Spiritus Historiae Ab
Graafinen suunnittelu: Jarkko Hyppönen, Ateljee Hyppönen
ISBN 978-952-93-3836-8 (nid.)
ISBN 978-952-93-3837-5 (sid.)

Kirjapaino: Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi, 2014

Sisällys

6	
	”RAIHNAISILLE, SAIRAUKSIEN VAIVAAMILLE JA VÄSYNEILLE”
7	
	Ajatus Raamatusta, varat arpajaisista
10	
	Alkeellista mutta kodikasta
16	
	Säätiö laajentaa Sipooseen ja Vantaalle
30	
	”ETELÄ-SUOMEN PARHAAKSI”
31	
	Uusi alku
39	
	Hoitotyön uudet tuulet

I. LUKU

■

*”Raihnaisille,
sairauksien vaivaamille
ja väsyneille”*

■

Ajatus Raamatusta, varat arpajaisista

Helsingiläinen opettaja Tauno Marjala (1928–2011) kiinnostui 1960- ja 1970-lukujen taitteessa vanhuksille suunnatun hoitolaitoksen perustamisesta. Kristillisen elämäntavon omannut Marjala oli toiminut aktiivisesti sekä Suomen Kristillisessä Liitossa (SKL) että Pelastusarmeijassa. Hänen vanhempansa olivat Pelastusarmeijan vakinaisia työntekijöitä, ja Tauno oli ollut järjestön toiminnassa mukana lapsesta saakka. Hän oli myös yksi SKL:n ensimmäisen jäsenjärjestön, Helsingin Kristillisdemokraattien perustajajäsenistä.

Opettajan työnsä ja opettajayhdistyksen luottamustehtäviensä kautta Marjala tutustui Mikkolan perheeseen. Ei ole tarkkaan tiedossa, kuinka Tauno Marjalan ja Mikkoloiden ystävyys syveni ja miten ajatus kristillisellä pohjalla toimivan hoitolaitoksen perustamisesta sai alkunsa. Marjalan tyttären Taina Pajusen (entinen Nurmi) mukaan idea laitoksen perustamiseen tuli nimenomaan Taunolta ja lieneekin käynyt niin, että vahva ja karismaattinen Marjala löysi Mikkoloista samanhenkistä seuraa ja sai heiltä tukea ja vastakaikua suunnitelmansa toteuttamiseksi. Ajatuksena oli tietävästi myös luoda vanhuuden hoitopaikka korkeaan ikään ehtineelle Jalmari Mikkolalle sekä muille perustajille ja heidän lähipiirilleen.

Betesda-säätiön perustava kokous pidettiin 24. huhtikuuta 1971 Jalmari Mikkolan kotona Helsingin Oulunkylässä. Kokouksessa olivat läsnä Tauno Marjala, tämän vaimo Nina Marjala, Jalmari Mikkola, Paula Mikkola, Jalmarin toinen tytär taiteilija Maila Tuutsa sekä sairaanhoitaja Eliina Kaukovaara. Kaikki perustajajäsenet valittiin säätiön hallitukseen, jonka puheenjohtajaksi tuli Jalmari Mikkola ja varapuheenjohtajaksi Eliina Kaukovaara. Hallituksen sihteeriksi nimettiin Paula Mikkola ja taloudenhoitajaksi Tauno Marjala. Muodollisesti taloudenhoitajana toiminut Marjala oli käytännössä hallituksen primus motor ja ainut todellinen vallankäyttäjä.

Säätiön viralliseksi nimeksi perustajat hyväksyivät Toipilaskoti-säätiö Betesdan. Nimivalinta ei liene sattumaa: Betesda viittaa Johanneksen evankeliumin kertomukseen Jerusalemissa sijainneesta parantavasta lammikosta, jonka äärellä myös Jeesus paransi sairaan. Säätiön sääntöjen mukaan toiminnan tarkoituksena oli ”perustaa ja ylläpitää erilaisten sairauksien vaivaamien, väsyneiden ja vanhusten lepo- ja toipilaskoteja, joissa nämä saavat ammattitaitoisen henkilökunnan ja lääkärin valvonnassa annettavaa hoitoa ja muuta tarvitsemaansa palvelua”. Sääntöihin kirjattiin myös menettelytapaohje säätiön lakkauttamisen varalle. Pykälän mukaan omaisuus tuli toiminnan loppuessa käyttäjä ”jonkin kristillisyhteiskunnallisen

toiminnan tukemiseen säätiön hallituksen tarkemmin päättämällä tavalla, mikäli lahjoittajat eivät ole toisin määränneet”.

Säätiön hallitus päätti ostaa Lohjan maalaiskunnassa, Hietaisen kylässä sijaitsevan Merimies-Unionin lomakodin ja siihen kuuluvan 9,5 hehtaarin tontin sekä aloittaa siellä toipilaskotitoiminnan 15. toukokuuta 1971. Perustajajäsenet nimesivät paikan Jokelaksi paikalla aiemmin sijainneen Jokelan kartanon ja tonttia sivuavan joen mukaan. Kauppaan kuului yhteensä kolme asuinrakennusta, rantasauna, pieni mökki, puuvaja ja entinen navetta.

Marjalan perheessä kulkevan tarinan mukaan Jokela ostettiin Jalmari Mikkolan arpajaisvoittorahoilla, mutta säätiön pöytäkirja-aineisto ei tue väitettä. Hallituksen ensimmäisessä kokouspöytäkirjassa mainitaan säätiön vastaanottaneen Mikkolan perheeltä 100 000 markan lainan. Kesäkuun 1971 kokouspöytäkirja erittelee lainasummaa tarkemmin. Siinä kerrotaan säätiön saaneen toipilaskodin perustamista varten Paula Mikkolalta lainaksi 50 000 ja Jalmari Mikkolalta 40 000 markkaa ja koron olevan ”sama kuin vastaava yleinen korko laina-asioissa Helsingin Suomalaisessa Säästöpankissa tai Postipankissa, joista em. ovat saaneet lainaa vastaavat summat”. Jalmari Mikkolan mahdollinen arpajaisvoitto lieneekin ollut korkeintaan 10 000 markan suuruinen. Koska säätiön peruspääomaksi sovittiin perustavassa kokouksessa nimenomaan 10 000 markkaa, on syytä olettaa, että Mikkolan arpajaisvoittovarot käytettiin kyseisen summan kattamiseen. Mikkolan perheeltä saatujen lainojen lisäksi säätiö sai perustamiskustannuksiin lainaa lukuisista pankeista.

Uuden laitoksen toiminta ei lähtenyt käyntiin perustajajäsenten kaa vailemassa aikataulussa. Heidän kunnianhimoisena tavoitteenaan oli ollut avata toipilaskoti jo toukokuun puolivälissä 1971 eli vain vajaa kuukausi säätiön perustavan kokouksen jälkeen. Perustajat kuitenkin aliarvioivat karkeasti pakollisten remonttien, asukkaiden hankkimisen sekä viranomaisten edellyttämien tarkastusten ja lupien saamisen vaatiman ajan. Säätiö ja Helsingin kaupungin sairaalavirasto saivat vasta loppuvuodesta 1971 solmituksi sopimuksen, jonka perusteella Kivelän sairaala sai oikeuden sijoittaa Jokelaan noin 30 toipilasta 35 markan potilaskohtaista hoitopäivämaksua vastaan. Sopimus oli säätiölle erittäin tärkeä, sillä Helsingin kaupunki oli verrattain varma maksaja, mikä takasi säätiölle ennakoitavan ja säännöllisen tulonlähteen.

Helsingin kaupungin kanssa solmitun sopimuksen taustalla olivat Taina Pajusen mukaan Tauno Marjalan kontaktit kaupungin päättäjiin. Marjala oli 1960-luvun lopulta lähtien istunut kaupungin raittiuslautakunnassa, ja vuonna 1973 Marjala valittiin lastensuojelulautakunnan ja sen alaisen

Nina ja Tauno Marjala.

Jokelan Päätalo, jonka alakerrassa olivat sekä Nina Marjalan työhuone, keittiö ja ruokala, ja yläkerrassa asukashuoneita.

vajaamielisjaoston jäseneksi sekä saman lautakunnan piiriin kuuluvan väestöasiainjaoston puheenjohtajaksi. ”Luulen, että isäni oli Helsingin kaupungin luottamustehtävissään huomannut, että hoitopaikoista oli puutetta: sairaalat halusivat eroon toipilasasteella olevista potilaistaan, mutta sopivia sijoituspaikkoja ei ollut, eikä potilaita voitu vielä siirtää omilleen. Tarvittiin välipaikka. Hän varmaan ajatteli, että Jokela voisi olla sellainen”, Taina Pajunen arvioi.

Tauno Marjala teki havaintonsa hoitopaikkojen puutteesta aikana, jolloin Suomen terveydenhuoltojärjestelmä oli voimakkaassa murroksessa. Huhtikuussa 1972 astui voimaan yli kymmenen vuotta valmisteilla ollut kansanterveyslaki, jonka tavoitteena oli siirtää terveystalouden painopiste sairaalahoidosta terveydenhoitoon ja avosairaanhoidon. Tähän pyrittiin liittämällä kansanterveystyön aluehallinto aiempaa kiinteämmin lääninhallituksiin ja uskomalla paikallinen hallintovastuu kunnille. Käytännössä kansanterveyslaki ja sen sisältämät hallinnolliset uudistukset synnyttivät suomalaisen terveydenhuoltojärjestelmän kulmakiveksi sittemmin muodostuneen terveyskeskusverkoston.

Julkinen valta alkoi 1970-luvulla näytellä suurempaa roolia myös vanhustenhuollossa. Hoitojärjestelmä oli laitoskeskeinen, ja pääosaa hoitopaikoista ylläpitivät kunnat. Yksityiset – usein erilaisten säätiöiden, uskonnollisten järjestöjen ja kirkkokuntien ylläpitämät – hoitolaitokset edustivat selvää vähemmistöä. Esimerkiksi vuonna 1970 Suomessa oli tilastojen mukaan yhteensä 418 kunnallista ja 134 yksityistä laitosta. Kunnallisten laitosten hoitopaikkojen määrä oli 25 682 ja yksityisten 4965. Myös ajan henki ja poliittinen ilmapiiri olivat selvästi julkisen toimeliaisuuden puolesta ja yksityistä palvelutuotantoa vastaan. Betesda-säätiötä ja toipilaskoti Jokelaa perustamaan lähtenyt Tauno Marjala ui siis joukkoineen selvästi vastavirtaan.

Alkeellista mutta kodikasta

Säätiön hallitus valitsi kesäkuussa 1971 Jokelan johtajaksi Nina Marjalan. Johtajaksi tulo oli iso muutos vuosia kotona lapsia hoitaneen Nina Marjalan elämässä. Tyttärensä mukaan hän omistautui työlleen täysin Jokelassa ja piti kaikki langat tiukasti omissa käsissään. Ajan tavan mukaan häntä teiteltiin tai puhuteltiin rouva Marjalaksi. Hänen auktoriteettinsa oli ehdoton, eikä kenellekään ollut epäselvää, kuka toipilaskotia johti. Rouva Marjalan kaikkialle ulottuvaa johtajuutta kuvasi hänen tapansa valvoa asukkaille

”Valko- ja sinivuokot” kahvitauolla Uutelan asukashuoneessa.

tehtyjä laboratorioskokeita. Lääkärin iltäkäynnillä läsnä olleen hoitajan piti seuraavana päivänä mennä johtajanhuoneeseen kertomaan, mitä lääkäri oli kullekin asukkaalle määrännyt, minkä jälkeen johtaja tilasi tarvittavat tutkimukset yhteistyölaboratoriosta. Vaikka moniportainen käytäntö ei alkuvuosien kouluttamattoman henkilökunnan keskuudessa herättänyt suurta ihmetystä, kokivat taloon myöhemmin tulleet nuoren polven hoitajat sen erikoiseksi. Vuoden 1990 alussa aloittaneen sairaanhoitaja Maarit Riikosen oli vaikea käsittää, miksi määrättyjä tutkimuksia piti erikseen selostaa johtajalle: ”Hän oli äiti ja me pieniä lapsia. Piti aina kysyä, eikä saanut ajatella itse. Toiset tykkäsivät, koska hän oli lempeä ja turvallinen, mutta minusta se oli henkilökunnan aliarvioimista.”

Samanaikaisesti johtajanimityksen kanssa tehtiin Jokelan ensimmäiset työntekijävalinnat. Säätiön hallitus vahvisti kesäkuun 10. päivänä 1971 pitämässään kokouksessa yhteensä kymmenen nimen listan, jonka ammattinimikkeistä voi päätellä, että hoitohenkilökunnan tarve oli vielä ensimmäisenä kesänä varsin vähäinen. Toipilaskodista sai paikan kaksi emäntää, peräti viisi talousapulaista, talonmies ja ainoastaan kaksi hoitajaa. Koulutuksen puute ei 1970-luvulla ollut este hoitotyölle. Vaikka Jokelassa työskenteli alusta saakka muutama koulutettu hoitaja, oli valtaosa työntekijöistä lähi-

seudun maalaistalojen emäntiä ja heidän tyttäriään. Koulutetut työntekijät erotti kouluttamattomista työasu: koulutuksen saaneet ”valkovuokot” pu-keutuivat valkoiisiin ja heidän kouluttamattomat kollegansa, ”sinivuokot”, sinisiin mekkoihin.

Vanhat kiinteistöt osoittautuivat heti Jokelan toiminnan käynnistyt-tyä liian pieniksi säätiön tarpeisiin. Jo alkukesällä 1972 kaikki hoitopaikat tontin kolmessa asuinrakennuksessa, Päätalossa, Lepolassa ja Viihtylässä, olivat käytössä, ja jo seuraavan vuoden lokakuussa vietettiin ensimmäisen uuden lisärakennuksen harjannostajaisia. Uutelaksi ristitty parakkimainen rakennus sisälsi majoitustilat 31 toipilaalle, lääkärin vastaanottohuoneen, saunan, kylpyhuoneen, kuivaushuoneen sekä muita saniteettitiloja. Uute- lan valmistumisen ja muiden samana vuonna tehtyjen kunnostustöiden jäl-keen Jokelassa oli tilat jo yhteensä 80 toipilaalle.

Hoitopaikkojen ja hoidettavien määrät nousivat Jokelan kasvun myötä, mutta hoidon laadussa ei vastaavaa nousua tapahtunut. Edes uusi Uutela ei merkittäväällä tavalla nostanut toipilaskodin asumistasoa. Yksikerroksi- nen rakennus mahdollisti hieman aiempaa huonokuntoisempien, liikunta- rajoitteisten asukkaiden sijoitukset, mutta oli vanhojen talojen tapaan yhä kaukana uusista hoitolaitosstandardeista. Taina Pajunen arvioi jälkikäteen, että Uutelassa näkyi säätiön perustajien opettajatausta: ”Pienet kahden hengen huoneet olivat vieressä, ja sänkyjä laskettiin kuin pulpetteja. Eivät he ajatelleet, että joka huoneessa pitäisi olla vessa. Heillä ei ollut asu- kasnäkökulmaa.”

Tilat olivat hankalat myös henkilökunnan kannalta. Keittiötä – kuten muitakaan Jokelan alkuperäisiä tiloja – ei ollut suunniteltu hoitolaitoskäyt- töön. Ruoka valmistettiin suurtalouskeittiön sijaan pienessä kotikeittiössä, jossa kaikki tehtiin käsin. Päätalon keittiössä tehtiin kaikki Jokelan ruoat. Keittiön sydän oli vanha puuhella, ja yöhoitajien tehtävänä oli tehdä sen pe- sään tulet niin, että ensimmäiset vedet kiehuivat, kun keittiöhenkilökunta tuli aamulla töihin. Keittiöstä ruoka tarjoiltiin Päätalon ruokasalin lisäksi Uute- laan, koska Uutelan asukkaat olivat muita huonokuntoisempia ja rakennus sijaitsi etäällä Päätalon ruokasalista. Ruoka-annosten kuljettaminen maito- kärryillä oli etenkin talviaikaan haastavaa. ”Lumisohjossa piti taistella sen painavan kärryn kanssa, johon astiat ja maidot oli nostettu pyykkikoreissa”, hoitoapulainen Tuula Vainio muistelee.

Myös hoitohenkilökunnan työolot olivat 1970- ja 1980-luvuilla nyky- mittarein kehnot. Peseytymismahdollisuudet olivat etenkin ennen Uutelan valmistumista heikot. Puulämmitteinen sauna sijaitsi jyrkän mäen juurella, Väanteenjoen rannassa. Talonmies kantoi veden joesta saunan pataan, ja

Vesijumppaa Kuntolan uima-altaassa 1980-luvun lopulla.

saunan lämmittyä Tauno Marjala auttoi häntä kuljettamaan huonosti liik- kuvat asukkaat rantaan pesulle. Hoitajien tehtäväksi jäi asukkaiden kylve- tys saunalla sijainneessa vannassa.

Vanhasta rakennuskannasta ja puutteellisista työtiloista huolimatta niin asukkaat kuin henkilökunta viihtyivät Jokelassa. Monet pitkäaikaiset työn- tekijät kuvaavat vanhoja taloja kodikkaiksi ja tunnelmallisiksi. Vaikka olo- suhteet olivat alkeelliset ja tilat ahtaat, niihin sopeuduttiin, koska parem- masta ei tiedetty. Jaksamista ja työssä viihtymistä tukivat myös yhteisölli- syys ja työkaverit. ”Se oli se yhteishenki, sillä me pystyttiin töitä tekemään. Ilman ei olisi pärjätty. Kun puitteisiin tottui ja oli hyvät työkaverit, niin vuodet vaan vierivät”, emännän työstä 27 palvelusvuoden jälkeen eläkkeel- le jäänyt Mirkku Paatelainen toteaa.

Jokelasta ei koskaan tullut Tauno Marjalan kaavailemaa sairaalahoidon jälkeistä ”välipaikkaa”, vaan valtaosa asukkaista eli toipilaskodissa kuole- maansa saakka. Ehdoton valtaosa potilaista oli vuosina 1975–1983 Kivelän lähettämiä helsinkiläisiä potilaita (noin 90 prosenttia koko asukaskunnas- ta). Kivelän ohella yhteistyötä tehtiin 1970-luvun puolivälin jälkeen myös muun muassa Lohjan ja Vantaan kuntien sekä Helsingin kaupungin vajaa- mielishuoltojaoston ja kehitysvammahuoltojaoksen kanssa. Yhdessä nämä

Juhannuksena 1993 Jokelassa vierailivat Nummen Tanhuajat.

tahot lähettivät Jokelaan vuosittain muutamia asukkaita.

Näiden kunnallisten toipilaiden ohella Jokelassa oli alusta saakka pieni määrä yksityisiä, hoitonsa itse maksaneita asukkaita. Alkuvuosina Jokelaan saapui kesäisin täysihoidtoon myös ”levon tarpeessa olevaa herrasväkeä”, jota houkutteli Lohjalle Terttu Ukkosen mukaan maaseudun hyvä ilmasto ja maittava ruoka: ”Muistan erään perheyhteisön, joka vietti täällä useamman kesän täysihoidossa. Pokkuroitiin ja silitettiin röyhelöt kuntoon. He tarvitsivat lähinnä pesupalveluita, laitoimme heidät vannaan vaahtokylpyyn.”

Jokelaan sijoitettujen toipilaiden kirjo oli valtava ja hoitoon tulon syyt moninaisia. Toipilaiden joukossa oli paitsi fyysisesti sairaita, paljon mielenterveys- ja päihdeongelmaisia sekä jonkun verran kehitysvammaisia ja muistisairaita. Useiden kohdalla ongelmat olivat kasautuneet, eikä yhden päädiagnoosin nimeäminen ollut mahdollista. Jokelassa ei ollut erillisiä osastoja, vaan moniongelmaiset toipilaat asuivat samoissa rakennuksissa vanhusten ja fyysisesti sairaiden kanssa. ”Seka-asuminen” ja rankoista taustoista tulleiden toipilaiden suuri määrä asettivat hoidollisia ongelmia ja herättivät etenkin Jokelaan ohjattujen vanhusten omaisissa ennakkoluulo-

ja, joita yhteistyökuntien päätöksentekijät ja sosiaalityöntekijät joutuivat aika ajoin tynnyttelemään.

Jokelan toipilasprofiili alkoi muuttua 1980-luvun puolivälissä, kun Helsingin kaupunginhallitus ilmoitti irtisanovansa Jokelaa koskevan, 80 hoitopaikkaa kattavan sopimuksen päättyväksi vuoden 1984 lopussa. Päätöksen taustalla oli se, ettei Jokela ollut saanut läänin- ja lääkintöhallituksen lupaa toimia sairaanhoitolaitoksena. Toipilaskoti ei myöskään täyttänyt huoltotoimen vaatimuksia, minkä vuoksi laitoksen asiakaskunnat eivät saaneet valtionapua. Irtisanomisilmoituksen antaessaan kaupunginhallitus kuitenkin lupasi, ettei ketään siirrettäisi pakolla Helsingin omiin laitoksiin ja sitoutui kustantamaan Lohjalle jäävien toipilaiden hoidon.

Paikatakseen syntyneitä vajetta säätiö teki keväällä 1985 päätöksen kuntoutustoiminnan aloittamisesta Jokelassa. Tauno Marjalan ajatuksena oli kuntoutustoiminnan avulla muuttaa Jokelan luonnetta ja laajentaa toipilaskodin asukasprofiilia. Toimintaa varten päätettiin rakentaa laitos, jossa annettaisiin asiakkaille ”terveydellistä ja sosiaalista kuntoutusta sekä fysiatrista hoitoa, suoritettaisiin kemiallisia laboratoriotutkimuksia ja tehtäisiin tutkimuksia”. Lisäksi uudisrakennuksen oli määrä mahdollistaa ”lyhytaikaisten kuntoutettavien asiakkaiden vastaanotto ja tarjota jo toipilaskodissa oleville paremmat hoitomahdollisuudet”.

Uutelan yhteyteen kohonneen ja Kuntolaksi nimetyn kuntoutuslaitoksen rakennustyöt aloitettiin vuonna 1985. Kuntolaan tehtiin lääkärin ja muun henkilökunnan työtilojen lisäksi rentoutushuone, kuntosali ja allasosasto. Alakertaan rakennettiin tekniset tilat, sosiaalihoitajan vastaanottohuone ja uusi pesula, johon vaatehuolto pääsi muuttamaan Lepolasta rakennustöiden valmistuttua.

Kuntola valmistui keväällä 1986, ja Uudenmaan lääninhallitus myönsi sille toukokuun lopussa avaamisluvan. Vaikka muun muassa Helsingin kaupungin terveystoimisto oli jo edellisen vuoden puolella hyväksynyt laitoksen kuntoutuspotilaiden hoitopaikaksi, ei kuntoutettavia saatu rakennuksen valmistuttua kuin muutama. Syyksi säätiön johto arveli ajanmukaisten majoitustilojen puutteen. Säätiö rakennutti nopealla aikataululla 30-paikkaisen Koivulan, jossa pääsi liikkumaan pyörätuolilla ja jonka jokaiseen asukashuoneeseen tuli oma vessa, televisio ja puhelin.

Alkuvuodesta 1987 valmistunut Koivulakaan ei korkeista odotuksista huolimatta tuonut toivottua helpotusta Jokelan asukastilanteeseen. Varsinaisten kuntoutuspotilaiden määrä kasvoi hitaasti, ja vaikka toipilaskodin kokonaispaikkamäärä nousi rakentamisen myötä reiluun sataan, oli asukkaita vuoden 1987 lopussa vain 80.

Kotivallista 1970-luvulla tehty postikortti, jossa näkyvät Rauhala (vasemmalla) ja Linnala, jonka takaa pilkistää Lepola.

Säätiö laajentaa Sipooseen ja Vantaalle

Alkuvuodesta 1979 Betesda-säätiö vuokrasi Helsingin Diakonissalaitoksen Sipoossa sijaitsevan Kotivallin lepokodin. Kotivalli oli kuulunut Diakonissalaitokselle vuodesta 1904 ja toiminut viimeiset vuodet diakonissojen kesäviettopaikkana. Kotivalliin perustettiin Jokelan mallin mukainen hoitolaitos.

Säätiön hallintaan siirtyivät kaikki 6 tontilla sijainnutta rakennusta: Päärakennus (Linnala), Mäntylä, Rivitalo (Utela), Lepola, Tupala ja Rauhala. Majoitusrakennukset olivat Mäntylää lukuun ottamatta vanhoja ja hoitolaitoskäyttöön sopimattomia puutaloja, minkä vuoksi niissä piti ennen asukkaiden tuloa tehdä viranomaisten vaatimia remontteja. Lepokoti Kotivalli avattiin 15. helmikuuta 1979, mutta remonttien, kunnostustöiden ja viranomaistarkastusten vaatiman ajan vuoksi se pyöri pitkään vajaakäytöllä. Lepokodin 55 hoitopaikkaa täyttyivät vuoden loppuun 1980 loppuun mennessä.

Lepokodin johtajana toimi Marjaloiden perheen kuopus, sairaanhoitajan koulutuksen saanut Taina Nurmi. Vantaan kaupungista tuli nopeasti Kotivallin tärkein asiakas. Joulukuussa 1983 Vantaan kaupungin sosiaali-

virasto ja säätiö solmivat ostosopimuksen, jonka myötä Vantaan merkitys Kotivallin taloudelle kasvoi entisestään. Sopimuksen synnyn taustalla oli valtakunnallinen VALTAVA-uudistus, jossa kunnat velvoitettiin järjestämään asukkailleen erilaisia sosiaalipalveluja ja asumispalveluja. Vantaan ohella sopimuksia tehtiin alkuvuosina muun muassa Sipoon kunnan, Porvoon maalaiskunnan sekä Porvoon ja Järvenpään kaupunkien kanssa.

Asukashankinnan ohella Kotivallin johtajaksi suoraan koulunpenkiltä tullut 21-vuotias Taina Nurmi sai vastuulleen kaikki muut hoitolaitoksen perustamiseen liittyvät käytännön järjestelyt. Lepokodista muodostui hänen ohjauksessaan itsenäinen yksikkö, jonka johtamiseen hän sai säätiön hallitukselta täysin vapaat kädet: ”Vanhempani eivät puuttuneet Kotivallin asioihin millään tavalla. Koska ohjeita ja käytäntöjä ei ollut, kaikki piti luoda itse.”

Taina Nurmi rekrytoi Kotivallin hoitotehtäviin alusta saakka koulutettua henkilökuntaa. Hoitoalan koulutuksen saanut Nurmi pyrki luomaan Kotivallista ammattimaisen, ajan vaatimukset täyttävän hoitolaitoksen. Jos omaa ammattitaitoa eteen tulleiden ongelmien ratkaisemiseen ei löytynyt, hän kysyi neuvoa luottohenkilöinänsä pitämiltä viranomaisilta ja yhteistyökumppaneilta.

Nurmen into ja kehittämishalu näkyivät myös hänen tavassaan verkostoitua ja luoda suhteita ulkomailmaan. Hän solmi pian Kotivallin perustamisen jälkeen suhteet Vanhustyön koulutus- ja tutkimuskeskus Kuntokalliin, josta tuli lepokodin henkilökunnan tärkeä kouluttaja ja työnohjauksen järjestäjä.

Kotivalli sai nopeasti maineen paikkana, joka otti vastaan kaikkein hankalimmatkin toipilaat ja pyrki tulemaan heidän kanssaan toimeen viimeiseen saakka. Kun Vantaa ja muut asiakaskunnat oppivat luottamaan Kotivallin osaamiseen, ne alkoivat lähettää lepokotiin enenevässä määrin päihde- ja mielenterveysongelmaisia, monisairaita ihmisiä, joita oli turhaan yritetty sijoittaa muihin hoitolaitoksiin. ”Kiikkustuolissa istuvat tavalliset vanhukset” hoidettiin pääsääntöisesti kuntien omissa vanhainkodeissa. Toisaalta myös Kotivallin vanhat ja puutteelliset tilat aiheuttivat sen, että hoitoon oli helpompi ottaa sosiaalisin perustein lähetettyjä kuin fyysisesti kovin huonokuntoisia asukkaita.

Kotivallin hoitofilosofiassa asukkaat nähtiin persoonina, jotka tuli hyväksyä sellaisina kuin he olivat. Pajunen kertoo erään Vantaan kaupungin sosiaalityöntekijän pyytäneen häneltä anteeksi sitä, että kaupunki lähetti Kotivalliin aina kaikkein hankalimmat tapaukset: ”Vastasin anteeksipyyntöön olevan tarpeeton, sillä asukkaat olivat suola, joka esti meitä laitostu-

Kotivallin ulkojuhlat kesällä 1980.

masta. Jouduimme jokaisen kohdalla erikseen miettimään, miten he parhaiten viihtyisivät ja pärjäisivät meillä. Tietysti jotkut rajat ja säännöt oli pakko olla, mutta meillä ei kuitenkaan ollut sellaista laitospaikkaa. Värikkäät ja vaihtelevat potilaat pitivät meidät hereillä.”

Haastavat potilaat vaativat kuitenkin hoitajilta paljon. Kotivallissa miltei 30 vuoden työuran tehneen Launosen omissa muistoissa lepokodin vuodet olivat kuitenkin rikkaa aikaa: ”Siellä joutui sairaanhoitajana sellaisiin hommiin, joita ei Hyksin käytävillä olisi tarvinnut tehdä. Se oli mielenkiintoista elävää elämää, enkä tiedä millainen erikoistumiskoulutus siinä olisi auttanut. Tilanteista selvittiin maalaisjärjellä.”

Erityisesti maalaisjärkeä ja luonnetta kysyi yötyö. Yötyö on yksinäistä ja rankkaa ja vaatii yksittäiseltä hoitajalta rohkeutta ja itsenäistä päätöksentekokykyä. Kotivalliin kesällä 1987 tullut Vuokko Manninen toivoi nimenomaan pääsevänsä yövuoroon: ”Olin ollut täällä vain muutaman päivän, kun aloin tehdä yötyötä. Vastuullani oli silloin koko alue, kaikki kuusi taloa. Kyllä minä alkuun ihmettelin, että miten sitä selviytyy aamuun. Pihalla ei ollut kuin muutama valo, pimeässä kuljettiin. Ei siitä mitään olisi tullut, jos olisi pelännyt.”

Alkuaikoina yököjä työllistivät eniten Kotivallin päihdepotilaat. Öinen elämä saattoi olla ”aikamoista hulabaloota”, koska vanhojen puutalojen

Kotivallin joulujuhlassa vuonna 1981 esiintyivät aidot Korvatunturin tontut.

ovia ei saanut lukkoon ja osa asukkaista lähti yöaikaan omille reissuilleen. Toisinaan hoitajat joutuivat pyytämään virka-apua poliisilta. ”Kerran jouduin selvittämään tilannetta, jossa sijaisella oli vaikeuksia kolmen päihtyneen asukkaan kanssa. Paikalle oli kutsuttu poliisit, jotka eivät kuitenkaan suostuneet ottamaan asukkaita mukaansa, vaan sanoivat, että kyllä he voivat Kotivallissa nukkua. Kerroin, että täällä on 60 muuta asukasta, joille juopuneet voivat aiheuttaa häiriötä. Lopulta poliisit veivät kaksi juopunutta, mutta kutsuivat paikalle toisen poliisiauton, koska molempia ei kuulemma voinut laittaa samaan autoon. Sanoin, että olette te kanssa, minun pitää sentään pärjätä yksin kolmen juopon ja kaikkien muiden potilaiden kanssa”, Pirjo Juslin muistelee.

Vantaan kaupunki oli niin tyytyväinen Kotivallin toimintaan, että se teki säätiölle aloitteen uuden vanhainkodin rakentamisesta. ”Muistan, kun eräs kaupungin edustaja soitti minulle ja sanoi, että säätiö voisi rakentaa Vantaalle oman laitoksen. Sen jälkeen kului varmaan pari kuukautta, minkä jälkeen hän soitti uudestaan kysyäkseen, olimmeko ruvenneet edistämään asiaa. Vasta silloin ymmärsin, että hän oli ihan tosissaan, ja päätimme ryhtyä hommiin”, Kotivallin johtajana luottamukselliset suhteet kaupungin sosiaalitoimeen solminut Pajunen muistelee.

Metsälinnan pääsisäänkäynti, jonka oikealla puolella on ruokalan isot ikkunat ja vasemmalla puolella toimiston ikkunat. Vasemmassa reunassa on yhden asuinsolun pääty.

Hanke eteni vauhdilla vuosien 1985–1988 aikana. Ehdoiksi 60-paikkaisen, kuntoutusosaston sisältävän laitoksen rakentamiselle säätiö esitti, että kaupungin tulisi osoittaa hankkeelle tontti, taata rakentamista varten tarvittavat lainat ja luvata, että hoitopaikkoja tulnaisiin käyttämään täysitehoisesti.

Sopiva tontti löytyi Korutieltä Myyrmäestä, ja Vantaa osoitti sen säätiön käyttöön vuonna 1986. Samalle tontille oli kuntasuunnitelman mukaan tarkoitus rakentaa A-klinikka ja katkaisuhoidoasema, minkä vuoksi vanhainkodin rakentaminen yhdistettiin näihin hankkeisiin. Vantaan kaupunki kiirehti myös muiden säätiön asettamien ehtojen täyttymistä. Kaupunginvaltuusto päätti elokuussa 1987 taata säätiön rakentamista varten ottamia lainoja 5 miljoonan markan edestä, mikä kattoi lopulta vajaan kuudesosan kaikista rakennuskustannuksista. Yhteensä kustannukset kalustoineen ja rakennusaikaisine korkoineen nousivat reiluun 32 miljoonaan markkaan (noin 8,5 miljoonaa euroa). Säätiö sai Vantaan päättäjiltä myös toivomansa lupauksen hoitopaikkojen käytöstä. Asia sinetöitiin alkuvuodesta 1989, jolloin Betesda-säätiö ja Vantaan kaupunki allekirjoittivat ostopalveluso-

pimuksen, jonka nojalla säätiö varasi Vantaan käyttöön kaikki Hopeaan valmistuneet 62 hoitopaikkaa.

Vantaan kaupungilla oli Hopean rakentamisen suhteen kiire, koska Vantaalla oli huutava pula vanhainkotipaikoista. Päättäjät laskeskelivat, että laitoksen valmistuminen mahdollistaisi Sipoon Kotivallissa olevien vantaalaisasukkaiden kotiuttamisen Vantaalle ja lisäisi uusien, kaupungin käyttöön tulevien paikkojen määrää 27:llä.

Hoivakoti Hopea luovutettiin säätiön käyttöön maaliskuussa 1989. Kolmekerroksinen, Myyrmäen aseman kupeeseen noussut Hopea oli Betesda-säätiön yksiköistä ensimmäinen, joka rakennettiin nimenomaan hoitolaitoskäyttöön. Puitteet mahdollistivat huonokuntoisten vuodepotilaiden hoitamisen. Rakennus uudenaikaisine kuntoutusosastoineen ja uima-altaineen herätti ihastusta myös hoitolaitoksen vihkineessä rouva Tellervo Koivistossa. Arkkitehti Korosuo sai avajaisissa kunnian esitellä presidentin rouvalle suunnittelemaansa allasosastoa. Hän kertoo Koiviston ihastelleen hienoja puitteita ja kehuneen rakennuksen olevan ”sellainen, että kelpaa arkkitehdin kanssa kätellä”.

Täysin kommelluksitta toiminnan aloittaminen ei edennyt. Rakennus ei ollut vielä vastaanottohetkellä täysin valmis, vaan muun muassa uima-allasosaston ja kuntoutustilojen viimeistelytyöt jatkuivat vielä jonkin aikaa. Muutakin pientä oli: ”Puhelimia ei saatu, koska kaapeli oli unohtunut maasta. Sängynpeitot oli kaikki ommeltu ikkunaverhoiksi. Muutaman kerran oli palokunta pihassa automaattisen palohälytyksen lauetessa. Hälytyssireenien huutaessa koko Myyrmäki ja myyrmäkeläiset huomasivat Hoivakoti Hopean aloittaneen toimintansa”, muistelee Taina Pajunen.

Hopea oli säätiön vanhoihin toimipisteisiin verrattuna profiililtaan perinteinen vanhainkoti, jonne Vantaa lähetti asukkaita hoidollisin perustein. Jokelassa ja Kotivallissa painottuneet sosiaaliset syyt olivat harvemmin sijoitusten taustalla. Asukkaita hoidettiin alun alkaen 42-paikkaisella pitkäaikaishoidon ja 20-paikkaisella lyhytaikaishoidon osastolla. Lisäksi Hopeassa toimi kesäkuusta 1989 alkaen niin sanottu parkkipaikka, joka oli tarkoitettu kriisiluonteiseen, korkeintaan kaksi vuorokautta kestävään oleskeluun, jonka jälkeen paikalle sijoitetun vanhuksen jatkohoidosta tehtiin erillinen päätös. Sen käyttö ei vaatinut Vantaan sosiaaliviraston päätöstä, vaan paikalle saattoi tulla ottamalla yhteyttä suoraan Hopeaan.

Pitkäaikaishoidon osasto toimi Hopean toisessa ja kolmannessa kerroksessa. Alkuvuosina vanhukset lähetettiin osastolta sairaaloihin kuoleman lähestyessä, mutta myöhemmin heidät hoidettiin Hopeassa loppuun saakka. Pitkäaikaishoidon osaston julkilausuttuna tavoitteena oli Hopean en-

Hoivakoti Hopea valmistui keväällä 1989.

simmäisen toimintakertomuksen mukaan ”luoda kodinomainen ja turvallinen ympäristö ja elinpiiri, jossa vanhuksella on mahdollisuus elää omaa arkipäiväänsä”.

Hopeassa hoitotyö perustui omahoitajajärjestelmään ja kirjallisiin hoitosuunnitelmiin. Jokaisella asukkaalla oli nimetty omahoitaja, joka perehtyi kollegojaan tarkemmin asukkaaseen ja hänen elämäntilanteeseensa ja toimi yhteyshenkilönä omaisiin päin. Taina Pajusen mukaan ajatuksena oli, että omahoitaja, asukas ja omaiset keskustelivat hoitosuhteen alussa vanhuksen menneisyydestä ja hoitoa koskevista toiveista: ”Pyrimme siihen, että yksi työntekijä tuntee kunkin asukkaan hieman paremmin, se oli tärkeää dementoituneidenkin kohdalla. Asukas piti kuitenkin aina ottaa mukaan keskusteluihin, koskaan ei saanut jutella hänen ohitse. Sanoin, että henkilökunnan pitää aina kysyä ensin asukkaalta ja vasta sen jälkeen omaisilta. Se oli se järjestys, ja vasta omaisten jälkeen henkilökunta sai päättää.”

Taina Nurmen hoitofilosofian keskiössä oli asukaslähtöisyyden ja vanhuksen itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen ohella yhteisöllisyys. Hopeassa alkuvuosina toteutetun yhteisohoidon juhlallisena tavoitteena oli,

Kotivallin Korsussa, henkilökunnan kahvitilaisuudessa, on tilvis tunnelma, vas. Marja Eleranta, Pirjo Ahvenlampi, Kirsti Lindström ja Birgitta Virkki.

Persoonallisuus sallittua

Sipoolaisessa hoitokodissa ei tunneta toimenkuvia

Joustavuus leimaa työyhteisöä sipoolaisessa Lepokoti Kotivallissa.

Jokainen saa olla meillä oma persoonansa, niin henkilökunta kuin asukkaatkin, hoitokodin johtaja Pirjo Ahvenlampi kertoo.

Kotivallin Betesda-säätien ylläpitämä Lepokoti sipoolaisessa kylässä läänrensissä sijaitsevalle talorykelmällä on pitkä historia: paikalla toimi vuodesta 1904 vuoteen 1921 asti vähävaraisille naisille tarkoitettu tuberkuloosiparantola ja sittemmin diakonissien virkistyskoti, joka muuttui vähitellen hoitokodiksi.

Sen asukkaat tulevat kodeistaan, terveyskeskusten vuodeosastoilta ja erilaisista sairaaloista. Monet kärsivät vanhuuden demenssiä, mutta joukossa on myös nuorempia, mm. kehitysvammaisia, päihde- tai mielenterveysongelmia potevia.

Asukkaamme ovat ihan tavallisia persoonallisia ihmisiä, Pirjo Ahvenlampi määrittelee.

Tavallisuudessa on kuitenkin joitakin rajoja. Kotivallissa ei pystytä hoittamaan karkailevia muistamattomia vanhuksia eikä vuodepotilaita.

Kuusi taloa metän reunassa
Hoitokodin mäellä on kuusi erilaista taloa: Tupala, Lepola, Linnala, Rauhala, Uutele ja kivitalo Mäntylä, jossa ovat entisen hoiton

tarvitsevat asukkaat. Asukkaita on 50, henkilökuntaa 30 ja tarvittaessa sijaisia.

Pihalla on jo aamukahdeksalta liikettä, kun vanukset tulevat taloistaan aamiaiselle Linnalaan. Talon eteisessä on ahdasta, mutta ”ravintolan puolella” viihtyisä: puiset huonekalut, ryytetyt verhot ja kivejä valaisimia.

Ympäristö on hallittavan kokoinen ja näköinen. Moni asukkaista on asunut samantyyppisessä ympäristössä lapsena 1910- tai 1920-luvulla. Pihapiirissä voi ruokkia lintuja, talojen takana on metsä ja järvi, jolle tehdään kesäisin retkiä.

Saunan jälkeen on saloni
Lepokodissa pyritään antamaan asukkaillekin saunaa. Asukkaat saavat esimerkiksi vuorotellen laatia seuraavan viikon ruokalistan.

Suomen Kuvalehti 5/1991 33

Vuonna 1991 Kotivallista oli iso juttu Suomen Kunnat -lehdessä.

että ”jokainen asukas ja jokainen työntekijä voisi olla oma itsensä ja kasvaa itsensä kaltaiseksi ihmiseksi”. Käytännössä tähän pyrittiin osastoilla viikoittain kokoontuneiden yhteisöryhmien toiminnalla. Ryhmien kokoukset olivat kaikille osastojen jäsenille avoimia tilaisuuksia, joissa keskusteltiin ajankohtaista asioista ja vaihdettiin kuulumisia. Pyrkimyksenä oli, että Hopean tulevaa toimintaa suunniteltaisiin ja toteutettaisiin keskusteluissa esiin nousseiden ajatusten ja toiveiden pohjalta. Lea Kumpulaisen mukaan Taina Nurmen hoitofilosofia juurtui Hopean henkilökuntaan. ”Se juurtui

Hopean, A-klinikan ja katkaisuhuoltoaseman juhlallisia avajaisia vietettiin 31. elokuuta 1989. Rakennukset vihki käyttöön tasavallan presidentin puoliso Tellervo Koivisto. Tilaisuutta kunnioittivat läsnäolollaan myös sosiaalihuollon pääjohtaja Vappu Taipale, Vantaan kaupunginjohtaja Pirjo Ala-Kapee, apulaiskaupunginjohtaja Jaakko Vastamäki sekä sosiaalijohtaja Jaakko Vilpas. Taina Nurmi esittelee Hopeaa Tellervo Koivistolle. Vasemmalla säätiön hallituksen puheenjohtaja Erik Wegner.

ja jatkui henkilökunnan työtavoissa, ja näkyi asukasta kunnioittavana ja osallistuvana asenteena.”

Yhteisöryhmien kokouksiin osallistui myös emäntä Seija Vainikainen, joka otti niissä vastaan asukkaiden ja henkilökunnan ruokatoiveita. ”Alkuajoina jokainen asukas sai toivoa syntymäpäivänsä koko menyy, jota kaikki söivät. Luonnollisesti leivottiin myös täytekakku. Se oli viety niin pitkälle, että myös työntekijät saivat valita merkkipäivinänsä talon yhteisen lounasruoan”, Vainikainen muistelee.

Talon ensimmäisessä kerroksessa sijainneen lyhytaikaishoidon osaston asukkaat taas olivat kotonaan asuvia, verrattain hyväkuntoisia vanhuksia, jotka tulivat Hopeaan keskimäärin reilun kuukauden mittaisille hoitajaksoille. Laitosjaksojen tavoitteena oli auttaa vanhuksia selviytymään kotioloissa mahdollisimman itsenäisesti tai erilaisten tukipalveluiden varassa. Lyhytaikainen hoito eli niin sanottu intervallihoito vaati henkilökunnalta

Hopeassa kuntouttavana toimintamuotona oli muun muassa leipomiskerho.

moniammatillista yhteistyötä. Asukkaiden ja heidän asioidensa hoitamiseen osallistuivat sosiaalityöntekijän ja hoitajan ohella kuntoutuksen erityistyöntekijät.

Lyhytaikainen hoito oli 1980- ja 1990-lukujen taitteessa verrattain uusi asia, ja johtaja Nurmi huomasi pian toiminnan käynnistymisen jälkeen, että hoitomuotoa oli kehitettävä: ”Osastolle tuli asukas muutamaksi viikoksi, minkä jälkeen hänet kotiutettiin. Pohdin, oliko siitä mitään hyötyä asukkaalle, hoidonhan olisi pitänyt olla jollain tapaa kuntouttavaa. Olin palkannut Hopeaan toimintaterapeutin ja kuntohoitajan nimenomaan kuntoutumista edistämään, mutten ollut varma, toteutuivatko tavoitteet käytännössä. Siinä oli hirveästi avoimia kysymyksiä.”

Nurmi lähti selvittämään asiaa ottamalla yhteyttä RAY:een. Yhdistyksen päättäjät innostuivat Hopean johtajan kehittämisideoista ja myönsivät maaliskuun alussa vuonna 1991 käynnistetyille lyhytaikaishoidon kehittämishankkeelle rahoituksen vajaan kolmeksi vuodeksi. Projektin toteutettiin yhteistyössä Vantaan kaupungin kanssa ja sen vetovastuu uskottiin Kuntokalliosta rekrytoidulle erikoissairaanhoidon johtajalle Sirkka Pertulle.

Lyhytaikaishoidon kehittämishanke painottui edetessään yhä selkeämmin projektin osana aloitettuun turvapaikkakokeiluun. Kaksi Hopean hoi-

Säätiön hallitus vuonna 1990-luvun alun kokoonpanossa: vasemmalta Erik Wegner, Jouko Marjala, Eero Korosuo, Nina Marjala ja Tauno Marjala. Kuvasta puuttuu Taina Nurmi.

topaikkaa avattiin helmikuussa 1992 kaltoinkohtelun uhreiksi joutuneille vanhuksille. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka vanhainkotien osaamista ikäihmisten kohtaamisissa perheväkivaltilanteissa voitaisiin kehittää. Ko-keilu sai huomattavasti julkisuutta ja vei kehittämishankkeen johtaja Nurmen mukaan väärille raiteille. Toisten mielestä vaikean ja vaietun aiheen esiin nostaminen oli kuitenkin arvokasta. Vantaan kaupungin palvelukses- sa turvapaikkakokeilun aikaan työskennelleen sosiaalityöntekijä Helena Tikkasen mukaan oli hienoa, että asiasta alettiin puhua. ”Usein tekijä oli kotona asuva, väkivaltaisesti käyttäytyvä aikamiespoika. Meillä jokaisella oli niitä asiakkaita, mutta tilanteita oli todella vaikea ratkaista”, Tikkanen kertoo.

Hopeassa tehty vanhustyö sai nopeasti tunnustusta: Betesda-säätiölle myönnettiin marraskuussa 1991 vanhustyön Kuntokallio-palkinto. Palkin- non luovuttanut Kuntokallion johtaja Tapani Sihvola korosti, että säätiö oli Hoivakoti Hopeassa onnistunut kehittämään joustavaa päivittäistä ai- kataulua, jossa kiire ei korostunut. Palkinnon perusteissa todettiin myös, että säätiö ansaitsi tunnustuksen hyvästä ja pitkäjänteisestä työstään van-

hushuollon parissa. Lisäksi se oli panostanut esimerkillisesti henkilöstönsä monipuoliseen ja ennakkoluulottomaan kehittämiseen ajan vaatimuksia vastaavalla tavalla.

Hopean valmistumisella oli vaikutusta myös Kotivallin toimintaan. Tai- na Nurmen siirryttyä vuonna 1989 Hopean johtajaksi, hänen seuraajak- seen Kotivallin johdossa tuli Pirjo Ahvenlampi. Samalla hetkellä Vantaan kaupunki irtisanoi vuodesta 1984 voimassa olleen Kotivallia koskevan os- topalvelusopimuksen loppumaan maaliskuussa 1989 ja siirsi 25 Kotivallissa hoidossa ollutta vantaalaista asukasta Hopeaan.

Kotivallille ostopalvelusopimuksen purkautuminen merkitsi hankaluuk- sia, ja Pirjo Ahvenlampi joutui tekemään kovasti töitä saadakseen uusia asukkaita. Osaltaan Vantaan jättämää aukkoa paikkasi Järvenpään kau- pungin kanssa kesällä 1989 tehty 10 hoitopaikkaa käsittävä ostopalveluso- pimus, mutta seuraavien vuosien kirjauksista on pääteltävissä, että täydelli- sesti vajausta ei onnistuttu peittämään. Kotivallin oman toimintakertomuk- sen mukaan asukkaiden määrä laski vuodesta 1989 vuoteen 1990 peräti 34 prosenttia. Vuosina 1990–1992 lepokodin hoitopaikat taas olivat säätiön yhteisten toimintakertomusten mukaan joko ”suunnilleen” tai ”kohtalaisen” täynnä.

Toisaalta Hopean valmistuminen mahdollisti säätiön kehittämistoimien kohdistamisen Kotivalliin. Ennusteiden mukaan muistisairaiden vanhusten määrä oli voimakkaassa kasvussa, minkä vuoksi säätiö alkoi suunnitella 30-paikkaista, ajanmukaiset laatuvaatimukset täyttävää dementiakotia. Säätiö päätti kesällä 1990 ostaa Diakonissalaitokselta vuokraamansa Koti- vallin sekä määrä-alan viereisestä Brödbacka-tilasta.

Arkkitehti Eero Korosuo piirtämän dementiakodin rakentaminen aloi- tettiin marraskuussa 1992 RAY:n myöntämän 7,5 miljoonan markan avus- tuksen ja Asuntohallitukselta saadun 5,8 miljoonan markan lainan turvin. Kotivallin pitkäaikaiset työntekijät suhtautuivat uudisrakentamiseen kak- sijakoisesti: vaikka odotettavissa oli huima parannus työskentelyoloihin, liittyi dementiakodin tieltä raivattuihin vanhoihin rakennuksiin paljon hyviä muistoja. Purkutuomion saivat asukaskäytössä ollut Tupala, vanha liiteri ja kanala. ”Tupala oli kaunis keltainen mökki. Minusta oli haikeaa, kun sitä alettiin purkaa. Lisäksi meidän rauha katosi, kun tänne tulivat be- tonimyllärit ja rakentajat”, Paula Ovaskainen muistelee.

Metsälinnaksi nimetty rakennus valmistui kutakuinkin aika-aulussaan loppusyksystä 1993. Rakennus koostui useista asuinsoluista ja suuresta au- latilasta, minkä lisäksi vaatehuolto, keittiö ja siivous saivat talosta omat tilansa. Rankan rakennusvaiheen jälkeen Metsälinnan siirtyminen tuntui

henkilökunnasta hienolta. Ovaskaisen mukaan tilat olivat Kotivalliin vanhoihin rakennuksiin verrattuna mahtavat: ”Ei ollut kynnyksiä, rollaattorit ja pyörätuolit mahtuivat menemään ja tulemaan. Tuntui ihan taivaalliselta, kun vessoihin voitiin sijoittaa suihkutuolit ja pesulavetit. Saimme myös uudet sähkösängyt, jotka korvasivat siihen saakka käytössä olleet matalat sängyt. Se helpotti työtä todella paljon, sillä aiemmin asukkaita oli hilattu pystyyn käsivoimin.” Kaikessa kätevyudessaan uusi tekniikka myös muutti hoitajan ja potilaan välistä suhdetta: ”Ihmisen kampeaminen ylös sängystä on samalla ajan antamista asukkaalle. Kun ison ihmisen sai sängyn laidalle istumaan, sitä saattoi itsekin istahtaa hetkeksi hengähtämään. Se toi sellaista läheisyyttä, kun joutui touhuamaan enemmän ja kauemmin.”

2. LUKU

”Etelä-Suomen parhaaksi”

Uusi alku

Säätiön vanhimman toipilaskodin, Jokelan, toiminta oli ollut alusta alkaen lievästi alijäämäistä, mutta kesällä 1991 taloustilanne kärjistyi uhkaavasti. Talouslaman seurauksena toipilaskodin suurimman asiakkaan, Lohjan kaupungin, taloustilanne kiristyi siinä määrin, ettei se enää vuonna 1991 lähettänyt Jokelaan uusia asiakkaita. Etenkin kuntoutusasiakkaiden määrä laski romahdusmaisesti, minkä seurauksena käyttöaste ja hoitomaksut putosivat selvästi.

Jokelan taloudellisen tilanteen korjaamiseksi kuntoutuspotilaiden käyttämään ja osittain tyhjentyneeseen Koivulaan päätettiin tehdä uusi vuodeosasto huonokuntoisille asukkaille. Huonokuntoisten vanhusten hoitopäivämaksu oli selvästi korkeampi kuin kuntoutuspotilaiden. Lisäksi Kuntolan kuntoutushenkilökunta siirrettiin osastotyöhön, jolloin säästettiin sijaismenoissa. Säästötoimenpiteistä huolimatta Jokelan vuoden 1992 alijäämä oli vielä yli 700 000 markkaa.

Tilanne kiristyi entisestään marraskuussa 1991, jolloin Suomen markka devalvoitiin. Tämä aiheutti pahan kuopan säätiön talouteen, koska sillä oli Hopean rakentamisen vuoksi 10 miljoonan markan edestä suojaamatonta pitkäaikaista valuuttalainaa. 14 prosentin suuruinen devalvaatio kasvatti velkaa 1,4 miljoonalla markalla.

Myös Hopeassa tulivat vastaan lamatalouden realiteetit. Vuonna 1992 siellä jouduttiinkin ”toteuttamaan hoitotyötä ja sitä tukevia toimintoja niukemmilla taloudellisilla resursseilla”, kuten asia säätiön toimintakertomuksessa ilmaistiin. Hopean johtajana syksyllä 1992 aloittanut Soili Nevala lähti ensimmäiseksi etsimään säästöjä, joita löytyi muun muassa työtehtäviä uudelleen organisoimalla, vähentämällä sijaisten käyttöä sekä järjeistämällä tarvikkehankintoja. Säästöt eivät kuitenkaan estäneet Hopeaa vajoamasta pahasti alijäämäiseksi. Vuoden 1992 aikana alijäämää kertyi peräti 2,37 miljoonaa markkaa.

Säätiön vaikeudet jatkuivat myös seuraavina vuosina, minkä seurauksena säätiössä jouduttiin toteuttamaan sen historian ensimmäiset YT-neuvottelut. Keväällä 1994 päätettyjen neuvottelujen tuloksena Jokelan henkilökunta pieneni 15 henkilöllä 47:ään. Hopean henkilökunta väheni 51:stä 43:een. Kotivalli sen sijaan säästy saneerauselta, koska sen toiminta oli ollut kannattavaa. Vuonna 1992 Kotivallin 50 paikkaa olivatkin lähes täynnä. Hoitopäivämaksutuloja tosin laski hieman marraskuussa käynnistynyt dementiakodin rakentaminen ja siihen liittynyt Tupalan purkaminen, jonka myötä Kotivallista katosi kolme hoitopaikkaa. Vasta vuonna 1993 Kotival-

"Täyttä elämää" todettiin Kotivallin esitteessä Metsälinnan valmistumisen jälkeen.

likin jäi selvästi alijäämäiseksi, mutta se johtui pitkälti uuden dementia-koodin rahoituskuluista.

Vuoden 1995 puolella säätiössä toteutettiin uusi saneerauskierrös, jonka yhteydessä vähennettiin kymmenen henkilöä. Jokelasta ja Hopeasta irtisanoitiin molemmista neljä työntekijää, Kotivallista kaksi. Saneerauksen läpivieminen edellytti henkilövaihdoksia. Suurimman vastuun saneerauksesta kantoi säätiön hallitukseen vuonna 1994 noussut lakimies Timo Pellikka. Pellikasta tehtiin myös säätiön virkaatekevä toiminnanjohtaja.

Nina Marjala jäi pois hallituksesta vuosikokouksessa toukokuussa 1995. Hänen paikkansa otti kirkkoherra Pertti Pajunen, joka oli Taina Nurmen kihlattu. Suurempi mullistus hallituksessa tapahtui 12. joulukuuta 1995, kun Tauno Marjala erosi hallituksesta. Puheenjohtajana toiminut Eero Ko-

rosuo ilmaisi asian Marjalalle niin, että "nyt tarvitaan ekonomi hoitamaan nämä hommat kuntoon. Se oli ainut tapa esittää se asia. Sanoin, että se tilanne oli ihan mahdoton. Taunolle tämä oli hyvin raskas asia."

Vuonna 1996 hallitus supistettiin nelijäseniseksi, minkä jälkeen hallitukseen jäivät Timo Pellikka, Seppo Nurmi, Pertti Pajunen ja Timo Jansson.

Kesäkuussa 1995 säätiön rahoittajat olivat tilanteeseen sen verran tyytyväisiä, että ne solmivat säätiön talouden vakauttamissopimuksen, joka tuli voimaan 16. elokuuta 1995. Rahoittajat nimittivät säätiön hallitukseen myös oman tarkkailijansa, konkurssiasioihin erikoistuneen lakimies Timo Janssonin. Lisäksi säätiöstä päätettiin tehdä kehittämisselvitys, jonka toteuttivat Yritystaito Oy:n konsultit.

Rahoittajat olivat asettaneet Timo Janssonin säätiön hallituksen valvojaksi elokuussa 1995. Janssonin tehtävänä oli huolehtia siitä, että säätiön mahdollinen alasajo sujuisi hallitusti. Lopulta Jansson innostui säätiöstä siinä määrin, että hän päättikin pelastaa sen. Siksi hän ryhtyi säätiön hallituksen puheenjohtajaksi.

Janssonin hahmo tuli pian tutuksi myös Hopeassa, Kotivallissa ja Jokelassa. Hopean johtavana hoitajana pitkään toiminut Lea Kumpulainen muisteli, että kun Jansson "käveli täällä alkuun, hän ei tervehtinyt, ei mitään. Mutta sitten hän innostui asiasta ja hänen kanssaan saattoi keskustella. Se oli kiva juttu." Hopean emäntä Seija Vainikainen todistaa samaa: "Alkuaikoina hän käveli käytävällä ohitse, eikä tervehtinyt. Pikkuhiljaa hän muuttui. Hän saattoi tulla keittiön ovesta sisään, ottaa makkarasiivun ja jäädä juttelemaan. Muutos oli ihan valtava. Viimeisinä vuosina hän tuli lähes päivittäin, istui puoli päivää tai pidempäänkin. Viikonloppuisin hän tuli jo seitsemältä. Tästä taisi tulla hänelle toinen koti."

Timo Janssonin johdolla säätiö selvisi rahoituskriisistään. Syksyllä 1996 neuvottelut rahoittajien kanssa johtivat kaksivuotiseen jatkosopimukseen, minkä jälkeen vakauttamissopimukset uusittiin aina vuodeksi kerrallaan. Kun säätiö vuonna 2001 maksoi paljon lainoja pois sekä sai osan veloistaan anteeksi, voitiin kriisivaiheen todeta päättyneen. Säätiö oli päässyt kuiville. Vuonna 2002 rahoitus saatiinkin jo turvattua tavanomaisilla rahoitussopimuksilla. Timo Janssonin puheenjohtajuus kesti joulukuulle 2005, jolloin hänen kuolemansa jälkeen uudeksi hallituksen puheenjohtajaksi valittiin Timo Pellikka.

Säätiön hallituksen jäsenten täydellinen vaihtuminen vuosina 1995 ja 1996 johti ennen pitkää myös siihen, että säätiön operatiivinen johto vaihtui. Ekonomi Raija Tiainen valittiin säätiön uudeksi toiminnanjohtajaksi 1. maaliskuuta 1996 alkaen. Ensitöikseen Raija Tiainen laati uuden bud-

Timo Jansson ja Seppo Nurmi vuonna 2005.

jetin vuodelle 1996, minkä jälkeen hän lähti perustamaan taloushallintoa. Hän päätti toteuttaa sen tulosjohtamisjärjestelmän pohjalta. Kaikkiin kolmeen yksikköön perustettiin toiminnallisia kustannuspaikkoja, joilla oli omat budjetit ja joiden vastuuhenkilöt saivat itsenäisesti päättää hankinnoista omien budjettiensa rajoissa.

Kustannuspaikkojen perustaminen oli Hopean Lea Kumpulaisen mukaan ”hirveä kasvun paikka osastonhoitajille. Siinä tuli taloudellista vastuuta ja suunnittelua, seurantaa ja budjetointia. Se oli nykyaikaa.” Jokelan sosiaalityöntekijä Pirjo Dufva puolestaan toteaa, että ”Raija Tiaisen myötä tulosvastuu ja talousajattelu tulivat hyvin konkreettisiksi ja arkipäiväisiksi. Siinä sydämellisessä yhteisössä se oli alkuun vieras asia, jota ensin vähän nikottelin, kunnes jälkikäteen ymmärrettiin, että se oli siinä tilanteessa ainoa vaihtoehto.”

Raija Tiainen uudisti vuoden 1996 kuluessa myös säätiön organisaation. Suurin muutos oli yksiköiden johtajien toimien lakkauttaminen. Kotivalin johtaja oli irtisanottiin jo joulukuussa 1995, Hopean ja Jokelan johtajat vuoden 1996 kuluessa. Irtisanomisten jälkeen yksiköiden johtamisvastuu

Vanha johto kohtasi uuden Hoivakoti Hopean 10-vuotisjuhlissa vuonna 1999. Vasemmalla Raija Tiainen, Nina Marjala, Tauno Marjala ja Timo Pellikka.

siirrettiin toiminnanjohtaja Tiaiselle ja johtajien työt jaettiin hänen ja yksiköiden henkilökunnan kesken. Yksiköissä hoitotyön vetovastuu siirtyi osastonhoitajille (vuodesta 2002 lähtien johtava hoitaja). Tällä oli Hopean osastonhoitajana toimineen Lea Kumpulaisen mielestä iso merkitys: ”Se selkeytti vastuulinjoja ja jämäköitti toimintakulttuuria. Meidän toimenkuva muodostui laajaksi käsittäen kaikenlaisista talon asioista huolehtimisen. Raija tuntui luottavan meihin.” Lisäksi tällöin perustetuille osastoille nimettiin vastaavat sairaanhoitajat (vuodesta 2002 lähtien osastonhoitajat). Uudistuksiin kuului myös yksiköiden johtoryhmien perustaminen, mikä johti osaltaan toimintakulttuurien yhdenmukaistumiseen. Aikaisemmin johtamiskäytännöt olivat vaihdelleet eri yksiköissä.

Jos 1990-luvun vaikeat saneerausvuodet olivat heikentäneet säätiön työilmapiiriä, korjaantui tilanne nopeasti Raija Tiaisen tulon myötä. Tiaisen aikaansaama toimintakulttuurin muutos teki säätiöstä modernin toimijan, jossa aikaisemmalle patriarkaaliseen johtamistyyliin ei ollut sijaa. Nyt henkilökunta pääsi mukaan päättämään omista asioistaan, mikä johti isoon asennemuutokseen säätiön yksiköissä. Henkilökunta sai sananvaltaa muun muassa siinä, millä osastolla he työskentelevät tai mitä vuoroa tekevät. Säätiössä on myös annettu tilaa yksilöllisille, elämäntilanteeseen sopiville

ratkaisuille, mikä on mahdollistanut kevennetyn tai osa-aikaisen työn sekä vuorotteluvapaat. Säätiön ilmapiiristä kertoo paljon myös se, että verrattain moni muualle töihin lähtenyt on myöhemmin palannut takaisin.

Utteen alkuun pyrittiin säätiössä myös samannimisellä projektilla, joka käynnistettiin RAY:n rahoituksen turvin vuonna 1996. Projektin osana säätiö käynnisti mittavan koulutusrupeaman, jota seuraavina vuosina jatkettiin säätiön omin varoin.

Ammatilliseen koulutukseen ovat päässeet kaikki halukkaat. Kotivallin Paula Ovaskainen, jolla ei ollut lainkaan muodollista koulutusta, pääsi osalliseksi tästä: ”Suurin ja tärkein oli lääkehoidon koulutus, missä sain lääkkeiden jakoluvan ja pistosluvan. Ne auttoivat minua, ja se oli hyvä. Ihan saattokoulutuksesta lähtien olen käynyt kursseja.”

Säätiö on mahdollistanut myös ammattiin opiskelun työn ohessa. Esimerkiksi perushoitajan koulutuksen hankkinut Tarja Saarinen koulututtui työn ohessa sairaanhoitajaksi. Osa työntekijöistä on myös lähtenyt opiskelemaan kokopäiväisesti ja palannut sitten takaisin säätiön palvelukseen.

Säätiön toimintakulttuurin suuri muutos ja toimintojen lopullinen yhtenäistäminen sinetöitiin mittavan laatuprojektin avulla. Tavoitteena oli laatia säätiön yksiköille laatujärjestelmä prosessikuvauksineen, laatuavoitteineen ja tarvittavine työhajeineen. Laatuksikirja valmistui vuoden 2000 aikana, ja sen noudattamista seurataan sisäisillä auditoinneilla. Säätiön laatuksiteereiden avulla parannettiin asukkaiden hoitoa. Samalla näytettiin kunnille, että säätiö kehittää toimintaansa ja panostaa hoidon laatuun.

Laatuksiprojekti tulokset myös huomattiin myös talon ulkopuolella. Vuosina 2008–2011 Vantaan kaupungin ympärivuorokautisen hoivan palvelupäällikkönä toiminut Ismo Rautiainen toteaa, että säätiön ”systemaattinen johtaminen ja laatuksityö näkyivät ulospäin selkeinä toimintalinjoina sekä hoidon laadussa. Betesda pystyi itse hyvin osoittamaan toiminnan laatuksitulosia ja talossa tehtyä kehittämissytöitä. Siellä on vahvaa vanhustyön osaamista.” Myös Lohjalla asia huomattiin. Lohjan kaupungin pitkäaikaisen vanhustyönjohtajan Heli Virtasen mukaan Jokelan systemaattisesta laatuksityöstä otettiin malli Lohjan muihin yksiköihin. Säätiön laatuksityö on saanut virallistakin tunnustusta. Keväällä 2013 Laatuksikeskus kutsui Betesda-säätiön kunniajäsenekseen.

Toimintatapojen lisäksi uusiksi on pantu myös toiminnan ulkoiset puitteet. Säätiön heikko talous hankaloitti pitkään sen rakennuskannan kunnossapitoa. Käytännössä säätiöllä oli 1990-luvun jälkipuoliskolla varaa vain remontoida vanhoja rakennuksia Kotivallissa ja Jokelassa. Remontointiurakkaan käytiin kuitenkin kiinni ponnekkaasti. Syytä olikin, sillä

Säätiön arvotaulu.

vanhat rakennukset alkoivat rapistua, ja viranomaiset vaativat parempia tiloja. Tilanteen kurjuuden huomasi nopeasti myös Raija Tiainen: ”Yhdessä johtoryhmän kokouksessa silloin alkuaikana tuli esille, että yhteen Kotivallin taloon ei tule lämmintä vettä. Se oli minusta pöyristyttävää.”

Rakennustoiminta ja remonttiasiat eivät kuuluneet uuden toiminnanjohtajan työnkuvaan, vaan niistä vastasivat hallituksen puheenjohtaja Timo Jansson ja arkkitehti Eero Korosuo, joka jatkoi säätiön luottoarkkitehtina myös uutena aikana.

Syksyllä 1997 säätiö tilasi Suomen Talokeskus Oy:ltä kiinteistöjen kunnostustarpeiden, jonka pohjalta hallitus teki päätöksiä rakentamis- ja kunnostustarpeista. Vuoden 1998 puolella Eero Korosuo teki hallituksen

toimeksiannosta säätiölle rakentamishjelman, jossa hän hahmotteli seuraavien kuuden vuoden aikana tehtävät uudisrakennukset. Ensin kuntoon päätettiin laittaa Jokela, koska sieltä puuttuivat lähes kokonaan modernit ja uuden ajan vaatimukset täyttävät rakennukset.

Ensimmäinen uudistus oli Kuntolan muuttaminen majoitusosastoksi. Vanha uimahalli poistettiin, koska sen käyttö oli ollut vähäistä. Kuntolassa oli alun perin 9 asukaspaikkaa, mutta remontin myötä sinne saatiin 18 asukaspaikkaa, vaikka osa kahden hengen huoneista muutettiin yhden hengen huoneiksi. Samalla vanhat huoneet muutettiin nykyajan vaatimusten mukaisiksi. Kuntolan saneeraus valmistui vuonna 1999, ja sinne majoitettiin muun muassa ruokalan laajennuksen vuoksi huoneensa menettäneet kolme Koivulan asukasta sekä Päätalon kuusi asukasta.

Huomattavasti suurempi urakka käynnistyi vuonna 1999, kun Jokelaan ryhdyttiin suunnittelemaan uusia pienryhmäkoteja. Niiden oli tarkoitus korvata huonokuntoiset Päätalo, Utela ja Viihtylä, jotka oli päätetty purkaa. Eero Korosuon suunnittelemat kaksi yksikerroksista pienryhmäkotia valmistuivat helmikuussa 2002 ja toukokuussa 2004. Pienryhmäkodit koostuivat kahdesta osasta, ja molemmilla puolilla oli omat oleskelutilat. Lisäksi niissä oli yhteiset oleskelu- ja ruokailutilat. Kaikista rakennuksista oli hyvät näkymät jokilaaksoon. Samaan aikaan rakennettiin vanhan Utelan tilalle uusia yhteistiloja eli Päivölää, johon toimistotilojen lisäksi tulivat asukkaiden virike- ja liikuntatilat. Rakennus otettiin käyttöön vuoden 2003 alussa.

Viimeisin Jokelan hanke käynnistyi vuonna 2006, kun siellä aloitettiin vanhusten laitosasumista palvelevan lisärakennuksen rakentaminen. Tarve uusille tiloille tuli lääninhallitukselta, joka oli uusissa normeissaan kasvatanut vanhusten asumisväljyyttä. Tämä edellytti ennen kaikkea lisää yhden hengen huoneita. Rantala-nimen saanut rakennus otettiin käyttöön syksyllä 2007, ja sinne muutti asukkaita Koivulasta, jota samaan aikaan ryhdyttiin remontoimaan.

Kotivallissa vanhojen rakennusten purku käynnistyi vuonna 2004. Henkilökunta harmitteli vanhojen talojen katoamista. Pirjo Launosen mielestä ”vanhat rakennukset olivat kauhean ihania. Melkein tippa silmässä seura- sin aikanaan Rauhalankin purkamista. Sen mukana meni paljon historiaa.” Kahden uuden pienryhmätalon rakentaminen pääsi hyvään vauhtiin vuonna 2005, ja ensin valmistui Mäntyraitti kesällä 2006 ja Linnala valmistui kolme vuotta myöhemmin. Yhdessä uudet rakennukset muodostavat kylä- mäisen kokonaisuuden.

Hopean tilanne oli hyvin toisenlainen Jokelaan ja Kotivalliin nähden, sillä Hopea oli rakennettu kerralla valmiiksi. Hopeassa on toteutettu pie-

2000-luvun kuluessa Hopean henkilökuntaan on tullut lukuisia maahanmuuttajia. Eri kansallisuuksia on ollut yli kymmenen. Pitkän linjan hoitaja Arja Makkosen mielestä he ovat tervetulleita, koska ”heillä on oikea asenne ja periaatteet vanhuksia kohtaan kunnossa”.

nempiä remonteja ja uudistuksia. Esimerkiksi vuonna 2002 tiloja laajennettiin muuttamalla uima-allasosasto toimistotiloiksi, jolloin vanha toimisto muutettiin asuinhuoneiksi, ja sittemmin esimerkiksi tupakkahuoneista on tehty asuin- ja työhuoneita.

Lisäksi Hopean korottamisesta kahdella kerroksella on olemassa valmiit suunnitelmat. Mahdollinen laajennus johtuu siitä, että Hopea jää liian pieneksi, mikäli yhteiskunnan vaatimukset yhden hengen huoneista toteutuvat. Kokonaisuutena säätiön rakennuskanta on arkkitehti Eero Korosuon mielestä hyvä ja kestää pitkään.

Hoitotyön uudet tuulet

Hoitotyö on muuttunut radikaalisti säätiön perustamisajoista. Nina Marjalan kaudella asukkaat olivat objekteja, passiivisia toimijoita, joilla ei paljon ollut sanomista oman hoitonsa osalta. 1980-luvulta lähtien vanhuksat alettiin nähdä aktiivisina yksilöinä, joiden osallistumista yhteiskunnan toimintoihin kannustettiin. Tämä näkyi ennen pitkää myös hoitotyössä. Tätä

kehitystä tuki myös vuonna 1992 voimaan tullut laki potilaan asemasta ja oikeuksista.

Vuonna 2001 sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi suositukset iäkkäiden henkilöiden hoidon ja palvelujen laadun kehittämiseksi. Ministeriö asetti vanhustenhoidolle eettiset ja toiminnalliset laatuksiteerit, joilla se halusi varmistaa ”hyvän elämänlaadun, itsemääräämisoikeuden ja itsenäisen suoriutumisen tukemisen kaikille ikääntyneille riippumatta heidän toimintakyvystään”. Säätiön hoitopaikoissa tämä johti siihen, että asukkaat otettiin mukaan tekemään hoitosuunnitelmaansa, eli kuten Marja Koski asian ilmaisi: ”Heidät otettiin mukaan oman elämänsä hoitamiseen”.

Säätiön yksiköiden asukaskunnassa on viimeisten 10–15 vuoden aikana tapahtunut suuri muutos. Kun asukkaat olivat aikaisemmin melko hyväkuntoisia vanhuksia ja mielenterveyspotilaita, on 2000-luvulla yksiköihin tullut entistä huonokuntoisempia vanhuksia ja somaattisesti vaikeampia tapauksia, jotka tarvitsevat enemmän hoitoa ja hoivaa. Myös vaativaa perushoitoa tarvitsevia vanhuksia on tullut koko ajan enemmän.

Kun kunnat 2000-luvun alkupuolella tehostivat julkisten sairaalapaikkojen käyttöä ja vähensivät psyykkisesti sairaiden hoitopaikkoja, saatiin säätiölle lisää haastavia asukkaita. Esimerkiksi Kotivalliin alkoi tällöin tulla enemmän alkoholiongelmaisia ja mielenterveyspotilaita, joilla oli sekä fyysinen sairaus että dementia. Lääkäri Pertti Toikkasen mukaan on tärkeä ymmärtää, että säätiön yksiköt eivät ole sairaaloita. ”Haaste on saada terveyskeskukset ja sairaalat ymmärtämään tämä. Ne ajattelevat, että täällä pystytään hoitamaan kuin vuodeosastolla.”

Hoitotyöhön on oman sisältönsä tuonut myös 1990-luvun lopulta lähtien yleistynyt omahoitajajärjestelmä eli omahoitajuus. Säätiössä omahoitajuus alkoi Hopeassa heti sen jälkeen, kun hoivakoti otettiin käyttöön vuonna 1989. Sieltä järjestelmä levisi ennen pitkää myös säätiön muihin yksiköihin. Kotivallissa omahoitajajärjestelmään siirryttiin vuonna 1997. Myös Jokelaan se levisi samoihin aikoihin.

Säätiö on ollut aktiivinen omahoitajuuden kehittäjä. Omahoitajuudessa asukkaalle on nimetty hänestä vastaava omahoitaja, joka vastaanottaa asukkaan, määrittelee hoitotyön tarpeen, suunnittelee hoidon ja pitää yhteyttä omaisiin; omahoitaja antaa hoidettavalle läheisyyden kokemuksen, mahdollisuuden turvautua toiseen ihmiseen. Hoitajille kuuluu nykyisin kaksi tai kolme omahoidettavaa.

Heli Merosen mukaan ”omahoitajien työsarkaan kuuluu ihan kaikki: hoitosuunnitelma, lääkäri, sairaala, terveyskeskus, kaikki erikoissairaanhoido sekä raha-asiat. Sitten hankitaan vaatteet, jos asukas ei itse kykene

Jokelan Onnela valmiina käyttöön otettavaksi helmikuussa 2003. Vasemmalta Terttu Ukkonen, Tuija Ojanen, Marja Koski ja Seija Vikström.

Kotivalliin uuden Linnalan yhteistila on kuin minkä tahansa kodin olohuone: televisio on huomion keskipiste.

Jokela Väänteenjoen vastarannalta nähtynä.

siihen tai hänellä ei ole omaisia.” Tarja Saarisen mielestä omahoitajuus helpottaa hyvin toimiessaan osastonhoitajien työtä ja tekee myös hoitajan työstä mielekkästä. Omahoitajan vastuulla on myös asukkaan juoksevista asioista huolehtiminen, mikäli tällä ei ole omaisia tai omaisen ei siihen enää kyennyt.

Henkilökunnan toimenkuva on muuttunut myös hoitotyön tietoteknistymisen myötä. Säätiössä otettiin vuonna 2003 käyttöön tietokonepohjainen RAVA-mittari, joka mittaa yli 65-vuotiaiden toimintakyvyn ja avuntarpeen. Sillä arvioidaan muun muassa näköä, kuuloa, puhetta, liikkumista, virtsarakon ja suoliston toimintaa, lääkitystä ja peseytymistä. Kunnat edellyttivät säätiöltä RAVA:n käyttöä, sillä ne tekevät sijoituspäätöksiä sen pohjalta.

Säätiö tekee asukkaista myös RAI-arviointeja. 2000-luvun kuluessa yleistynyt RAI (Resident Assessment Instrument) on vanhusten hoidon suunnitteluun sekä laadun ja kustannusten seurantaan kehitetty arviointi- ja seurantajärjestelmä. RAI:ssa arvioidaan asukkaan vointiin liittyviä fyysisiä, kognitiivisia, sosiaalisia, emotionaalaisia ja psyykkisiä sekä riskitekijöitä.

Säätiöllä on nykyään käytössään myös tietojärjestelmä asukastietojen tallentamiseen. Tetojärjestelmä Hilkan käyttöönotto alkoi säätiössä kevääl-

HOIVAKOTI HOPEASSA viihdytään

86-vuotiaan Tauno Pohjolan aika kuluu mukavasti hoivakoti Hopeassa.

Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta tuli voimaan tämän vuoden alussa. Lain mukaan ympärivuorokautinen, yksityinen sosiaalipalvelutoiminta edellyttää lääninhallituksen luvan. Lupahakemusta käsitellessään lääninhallitus arvioi henkilökunnan riittävän määrän ja koulutustason sekä toimintojen asianmukaisuuden. Valvonnan ja ohjauksen tarkoituksena on varmistaa, että asiakkaat saavat hyviä ja turvallisia sosiaalipalveluja.

heisyyden ja rauhan tarpeensa voidaan ottaa paremmin huomioon.

Apua tarvitaan paljon

Hopean asukkaat ovat iäkkäitä, keski-ikä on 80,7 vuotta. Hoitoisuuskartoituksen mukaan yli 70 prosenttia asukkaista tarvitsee apua peseytymisessä, ruokailussa ja WC:ssä käynnissä. Lääkitystä tarvitaan yli kolme kertaa vuorokaudessa ja suuri osa vanhuksista on vaikeasti muistamattomia.

-Laitoshoitoon tullaan nykyisin entistä huonokuntoisempina, koska avohoitoa annetaan mahdollisimman pitkään vanhuksen kotona. Jotkut asukkaat toivovat lisää vir-

kistyspalveluja, mutta on huomattava, että talon yhteisiin tilaisuuksiin on vaikea saada väkeä. Vanhukset eivät jaksa osallistua. Nyt korostuu se, mitä tehdään osastoilla. Ihana lähipiirissä voidaan järjestää vaikka lauluhetki.

Elämän yliopistot

86-vuotias Tauno Pohjola on asunut hoivakoti Hopeassa puoleisen vuotta. Hän asui aikaisemmin omassa kodissaan Vantaalla, mutta aivohalvauksen ja sairaalahoidon jälkeen uusi koti löytyi Hopeasta.

-Täällä on hyvä hoito ja viihdyn hyvin. Lapset asuvat ulkomailla, mutta käyvät kylä minua tapaamassa silloin tällöin. Menin 50 vuotta sitten yliopistoon opiskelemaan ja nyt opiskelen kerran viikossa Ikäihmisten yliopistossa historiaa uudelleen. Elämä taitaa olla yhtä yliopistoa. Lueskelen paljon ja pelaan petanque-pelejä, aika kuluu mukavasti.

Vantaalla toimivan yksityisen hoivakoti Hopean toiminnanjohtaja **Raija Tiainen** ja osastonhoitaja **Lea Kumpulainen** pitävät muun henkilökunnan kanssa huolta seitsemästä-kymmenestä vanhuksesta. Hoivakotiin tullaan oman asuinalueen sosiaalityöntekijän kautta. Lyhyen hoidon ”parkkipaikalle” voi tulla suoraan vaikkapa sairaalasta.

-Meillä viihdytään hyvin. Hoivakodissa tehdyn asukaskyselyn mukaan suurin osa on ”kaikkein tyytyväisiä”. Hyvän palautteen saivat myös hoito ja hoitajat. Omaan huoneeseen, itsenäisyyteen ja ruokaan oli niin ikään tyytyväisiä. Mutta on myös niitä vanhuk-
sia, jotka ovat tyytymättömiä. He eivät hyväksy omaa tilaansa eivätkä halua olla vanhoja ja sairaita.

-Meillä asuu myös aika

paljon dementoituneita vanhuk-
sia, jotka saattavat olla sairau-
den alkuvaiheessa hyvin
ahdistuneita ja levottomia.
Heitä varten on suunnitteilla
oma osasto, jossa heidän lä-

Osastonhoitaja Lea Kumpulainen (vas.) ja toiminnanjohtaja Raija Tiainen ovat tyytyväisiä Hopean asukkaita saatuaan myönteiseen palautteeseen.

Päiväretket eri kohteisiin ja jopa joidenkin asukkaiden kotiin ovat Hopeassa olleet virkistystoiminnan kulmakiviä. Kuvassa vierailaan erään asukkaan kotipihalla syyskuussa 1997.

lä 2010, ja vuonna 2012 kaikki yksiköt olivat ottaneet sen käyttöönsä. Hilka muutti melkoisesti henkilökunnan arkirutiineja, sillä kaikki lääkityksen ja hoitotapahtumien kirjaaminen muuttui Hilkan myötä sähköiseksi.

Betesda-säätiön toiminta on vuonna 1971 tapahtuneesta perustamisesta lähtien ollut riippuvainen kuntien lähettämistä asiakkaista. Säätiön tärkein kunta-asiakas oli pitkään Helsinki, mutta Hopean perustamisen jälkeen suurimman asiakkaan paikan otti Vantaa. Kaiken kaikkiaan säätiöllä on ollut pitkälti toistakymmentä kunta-asiakasta Uudeltamaalta, joskin kuntaliitokset ja sote-alueiden perustamiset ovat jonkin verran vähentäneet niiden määrää. Hyvä esimerkki kuntaliitoksista on Lohjan seutu, jossa ensin yhdistyivät Lohjan kaupunki ja Lohjan kunta (1997), sitten Lohjaan liittyivät Sammatti (2009), Karjalohja (2013) ja Nummi-Pusula (2013).

Säätiö on useaan otteeseen joutunut tasapainoilemaan kunta-asiakkaidensa hoivapalveluja koskevien päätösten kanssa. Kun jokin kunta on päättänyt rakentaa oman palvelutalon, on se yleensä merkinnyt sitä, että kyseinen kunta ei enää lainkaan tai ainakaan pitkään aikaan ole lähettänyt uusia asukkaita säätiön yksiköihin. Sama on ollut tilanne, kun jokin kun-

Jokelan Päivölän uusi kuntosali.

ta-asiakas on päättänyt vanhushoidon keskittämistä vain oman kunnan alueella toimiville yksityisille palveluntarjoajille. Esimerkiksi Kotivalli on ollut tilanteissa, joissa kunta-asiakas on vetänyt kaikki omat asiakkaansa pois. Yksiköiden täysitehoinen käyttö on Timo Pellikan mukaan ”vaatinut säätiön myyntipäälliköiltä eli sosiaalityöntekijöiltä paljon töitä”.

Säätiö on sopeutunut myös yhteiskunnan muutoksiin erilaisten asumismuotojen tukemisessa ja rahoittamisessa. Kunnat siirtävät vanhuksia kiihtyvään tahtiin vanhainkodeista ja sairaaloista myös tehostetun palveluasumisen piiriin. Laitoshoidossa kustannusvastuu on kunnilla, kun taas tehostetussa palveluasumisessa se on asukkailla ja Kelalla. Sen vuoksi talousvaikeuksien kanssa painivat kunnat sijoittavat vanhuksia sekä mielenterveys- ja päihdekuntoutujia mieluummin tehostetun palveluasumisen kuin laitoshoidon piiriin.

Betesda-säätiöllä tehostetun palveluasumisen yksiköitä ovat Jokela ja Kotivalli.

Myös Hopeasta on Vantaan kaupungin vaatimuksesta tulossa täyttä päätä tehostetun palveluasumisen yksikkö. Enää Hopeaan ei sijoiteta lainkaan vanhuksia lyhytaikaiseen hoitoon, sillä vuodesta 2013 lähtien Vantaa tuottaa sen omana toimintanaan. Hopean toisen kerroksen pitkäaikainen

Aina on aikaa musiikille. Asukkaiden joukossa on usein ollut soittotaitoisia henkilöitä. Seisomassa vasemmalla Hopean sosiaalityöntekijä Helena Tikkanen ja Toini Pirhonen.

osasto on jo muutettu tehostetun palveluasumisen osastoksi, ja sama muutos on tulossa kolmanteen kerrokseen.

Säätiön Kotivallista aloittama palvelurakenteen muutos, jossa on siirrytty laitoshoidosta tehostettuun palveluasumiseen, on ollut merkittävä päätös.

Ikäihmiset eivät kuitenkaan ole suuri enemmistö säätiön asukkaista. Vain Hopeassa yli 65-vuotiaat muodostavat lähes koko asukaskunnan. Jokelassa yli 65-vuotiaita oli vuonna 2011 noin puolet asukkaista ja Kotivallissa vain noin neljännes. Osuudet kertovat hyvin yksiköiden profiloitumisesta. Hopea on selkeästi vanhusten hoivakoti, kun taas Jokela ja Kotivalli ovat palvelukoteja eri kohderyhmille. Jokela ja Kotivalli tarjoavat palveluja vanhusten lisäksi psyykkisesti ja somaattisesti sairaille aikuisille sekä vammaisille.

Säätiön kolmella yksiköllä on kunta-asiakkaiden keskuudessa hyvä maine. Nykyisin Lahden kaupungin palveluksessa työskentelevä Ismo Rautiainen antaa tunnustusta esimerkiksi Kotivallille: ”Siellä on aina pys-

tytty hoitamaan erityyppisiä asiakkaita, myös haasteellisia. He pärjäävät moniongelmaisten kanssa. Siellä on vahvaa perusosaamista, jonka ympärille laajeneva toiminta rakentuu. Oma arvonsa on myös pitkäkestoisella yhteistyöllä Betesdan kanssa.” Heli Virtasen mukaan ”osaava henkilöstö on kilpailuvaltti. Asiakkaat ovat nykyisin toimintakyvyltään huomattavasti aiempaa heikompia ja monisairaampia, joten joka vuorossa täytyy olla ammattitaitoisia henkilökuntaa. Ei sitten tarvitse aina soittaa ambulanssia paikalle, kun yllättävää tapahtuu.” Myös hallituksen puheenjohtajan Timo Pellikan mielestä säätiö on hyvissä asemissa: ”Meillä on yli 40 vuoden kokemus alalta, hyvät laitokset sekä osaava henkilökunta ja hyvä johtamiskulttuuri. Se tiedetään, että väki ikääntyy ja hoidon tarvetta tulee olemaan, kunhan on maksajia.”

Suomessa vanhusten elinikä pitenee ja heidän määränsä kasvaa Euroopan kovinta vauhtia. Marraskuun 2013 lopulla tehdyn linjauksen mukaan Suomen hallitus haluaa ratkaista vanhusten hoidon supistamalla vanhusten laitoshoidon paikkoja ja lisäämällä kotihoitoa. Hallituksen tavoitteena on säästää laitoshoidosta 300 miljoonaa euroa. Hallituksen tukena on ollut kesällä 2013 voimaan tullut uusi vanhuspalvelulaki ja suositukset, joiden mukaan yli 75-vuotiaista vain 2–3 prosenttia tulisi olla laitoshoidossa ja kaikkien muiden joko kotona tai tuetun asumisen piirissä.

Hallituksen päätös heijastaa hyvin vallalla olevaa ajatussuuntaa, jonka mukaan ”koti on paras ympäristö pitämään yllä hauraan vanhuksen toimintakykyä”. Ajatuksen lausui ääneen Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden osastopäällikkö Juha Jolkkonen Helsingin Sanomissa marraskuussa 2013. Pirjo Dufva vierastaa mustavalkoista ajattelua: ”Kyse on elävistä ihmisistä. Joku haluaa asua mieluummin hoitokodissa kuin omassa kodissaan. On myös ihmisiä, jotka haluaisivat olla hoitokodeissa kahden hengen huoneissa, vaikka viranomaiset sanovat, että kaikille pitää olla yhden hengen huoneet. Ajattelussa pitäisi olla joustavuutta.”